

JUSTIITSMINISTEERIUM

Justiitsministri 06.06.2022
käskkirjaga nr 33 kinnitatud
„Õigusriigi tulemusvaldkonna
2021. aasta aruande kinnitamine“
Lisa 1

Õigusriigi tulemusvaldkonna 2021. aasta aruanne

Tallinn 2022

Sisukord

1.	Tulemusvaldkonna üldinfo	3
1.1.	Tulemusvaldkonna eelarve jaotus programmi lõikes ja eelarve täitmine	3
1.2.	Tulemusvaldkonna lühianalüüs: arengud ja väljakutsed	4
2.	Programmi üldinfo.....	5
2.1.	Programmi eelarve jagunemine meetmete lõikes	5
2.2.	Programmi mõõdikud.....	6
2.3.	Programmi eesmärkide saavutamise lühianalüüs: arengud ja väljakutsed	6
2.4.	Programmi meetmed, tegevused ja mõõdikud	9
2.4.1.	Meede 1: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine.....	9
2.4.1.1.	Tegevus 1.1: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine avaliku õiguse valdkonnas	10
2.4.1.2.	Tegevus 1.2: Õigusloome kvaliteedi tagamine ja koordineerimine.....	10
2.4.1.3.	Tegevus 1.3: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine eraõiguse valdkonnas	11
2.4.1.4.	Tegevus 1.4: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine intellektuaalse omandi ja konkurentsiõiguse valdkonnas	12
2.4.2.	Meede 2: Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine.....	13
2.4.2.1.	Tegevus 2.1: Kriminaalpoliitika kujundamine ja kuritegevuse ennetamine	13
2.4.2.2.	Tegevus 2.2: Kriminaalpoliitika elluviimine.....	16
2.4.3.	Meede 3: Karistuste täideviimise korraldamine	17
2.4.3.1.	Tegevus 3.1: Karistuste täideviimise korraldamine	17
2.4.4.	Meede 4: Õiguste jõustamine	19
2.4.4.1.	Tegevus 4.1: Tõhus kohtupidamine, sh hästitoimivad kohturegistrid.....	19
2.4.4.2.	Tegevus 4.2: Õigusteenuste ja õigusteabe kättesaadavuse tagamine	21
2.4.5.	Meede 5: Toetavad teenused	22
2.4.5.1.	Tegevus 5.1: Keskised IT-teenused teistele valitsemisaladele.....	22
2.4.5.2.	Tegevus 5.2: Toetuste vahendamine	23
3.	Aruandeaasta eelarve täitmine	23

1. Tulemusvaldkonna üldinfo

Tulemusvaldkond	Õigusriik
Tulemusvaldkonna eesmärk	Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitsüsteemiga riik
Valdkonna strateegilised dokumendid	Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030 ¹ Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 ² Esimese ja teise astme kohtute arengukava 2020-2023 ³
Eesti 2035 sihid (alasihi täpsusega)	Uuendusmeelne riik, usaldusväärne riik, inimesekeskne riik, vastutustundlik majandus, turvaline elukeskkond
Programmi nimi	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Programmi eesmärk	Lua tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks ja põhiõiguste tasakaalustatud kaitse tagamiseks ning vähendada õigusrikkumisi ja nende läbi tekitatud kahju

Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm kuulub õigusriigi tulemusvaldkonna alla ning toetab selle üldeesmärgi täitmist. Programm keskendub selge ja tervikliku õiguskorra tagamisele, kus inimeste põhiõigused on tagatud ja kaitstud, riik toimib läbipaistvalt ja tõhusalt ning kuritegevust on vähe.

Esmajoones on oluline, et ühiskonna usaldus riigi vastu oleks kõrge, mille tagab arusaadav ja läbipaistev riigi toimimine. Õigusruum peab toetama rahvusvahelist konkurentsivõimet ja tagama Eesti majanduskeskkonna atraktiivsuse läbi inimeste õiguste kaitse ning isikuid ja ettevõtjaid toetava ettevõtluskeskkonna. Lua tuleb turvaline ja õiglane ühiskond, millesse panustab oluliselt õiguskulekuse ning selleks vajalike väärtuste kujundamine, õigusrikkumiste ennetamine, neile reageerimine ning neist johtuva kahju vähendamine. Justiitsüsteem tervikuna peab olema tõhus ning toetama isikuid ja ettevõtjaid oma õigusküsimuste, sh õiguskonfliktide või õiguslike probleemide, lahendamisel.

Õigusriigi tulemusvaldkonna arengut suunavad valdkonna strateegilised dokumendid - Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030, Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030, Esimese ja teise astme kohtute arengukava 2020-2023.

Õigusriigi tulemusvaldkonna tegevusi viiakse ellu ühe programmi raames. Tulenevalt sellest antakse ülevaade Justiitsministeeriumi ja valitsemisala 2021. aasta eesmärkide ja mõõdikute saavutamise kohta peatükis „Programmi eesmärkide saavutamise ja eelarve täitmise analüüs“.

1.1. Tulemusvaldkonna eelarve jaotus programmi lõikes ja eelarve täitmine

	Esiagne eelarve (tuhat €)	Lõplik eelarve (tuhat €)	Täitmine (tuhat €)
Kulud	174 590	194 687	182 457
Investeeringud	295	2 461	1 642

2021. a esialgne eelarve on programmi eelarve, mis kinnitati aasta alguses. 2021. a lõplik eelarve sisaldab Vabariigi Valitsuse reservist ja sihtotstarbelisest reservist saadud vahendeid, 2020. aastast

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/317112020002>

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/313112020006>

³ <https://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/eesti-kohtususteem>

ülekantud vahendeid, 2021. a riigieelarve seaduse muudatusi, ministri käskkirjaga kinnitatud eelarve muudatusi ning lisandunud välisvahendeid või muudest laekumistest eelarve suurenemist.

2021. aasta kinnitatud programmi kulude eelarve oli ca 175 mln eurot. Lõplikuks eelarveks kujunes ca 195 mln eurot ehk suurenemine oli 20 mln eurot. Suurenemist mõjutasid 2020. a ülekantud vahendid summas 7,7 mln eurot, mille kasutamist omakorda mõjutas suuresti pandeemiast tingitud olukord (mitmed projektid on tulnud teostada osaliselt või on nende täitmine edasi lükkunud). Reservidest eraldati 2021. aastal ca 5,2 mln eurot. 7,1 mln eurot suurenes eelarve välisvahendite, omatulu ja muude laekumiste arvelt.

Programmi teenuste elluviimiseks kulutati 2021. aastal 182 mln eurot ehk 93,7% lõpliku eelarve mahust.

1.2. Tulemusvaldkonna lühianalüüs: arengud ja väljakutsed

Justiitsministeerium püstitas 2021. aastaks kolm strateegilist prioriteeti, mis olid suunatud justiitssüsteemi arendamisele ja tõhusa valitsemise tagamisele. Esmalt keskenduti õiguskaare digitaliseerimisele, s.o arendades justiitssüsteemi infosüsteeme selliselt, et kogu protsess on terve elukaare ulatuses digitaalne (strateegia „Eesti 2035“ riigivalitsemise sihi muutus B). Olulisi edusamme on eesmärgi suunas tehtud, kuid on veel mitmeid süsteemi osasid, mis vajavad edasiarendamist (nt ei ole alati tagatud andmete ühekordse esitamise printsiip, andmete vahetus erinevate süsteemide vahel on aeglane ja kohmakas jne).

Õiguskaare digitaliseerimise projekti raames täiustatakse ja võetakse kasutusele uusi töökeskkondi, mis tagavad vajaliku teabe digitaalse kättesaadavuse ning andmete vahetuse nii süsteemi sees kui väljaspool. 2022. aastal ja järgnevatel aastatel jätkatakse erinevate infosüsteemide (prokuratuur, kohtuekspertiis, e-toimik, äriregister, kinnistusraamat, täitmisregister jne) arendustega. Infotehnoloogiliste vahendite kasutuselevõtu juurutamine aitab kaasa nii kriminaalmenetluste tõhustamisele, intellektuaalse omandi õiguste tagamisele, vanglateenistuse ja kohtute tööprotsesside digitaliseerimisele kui kohtuvõrgustiku ja erinevate kohtulike registrite kaasajastamisele.

Samuti oli eesmärgiks keskenduda tõhusama esmatasandi õigusabile ja kodaniku teenustele, tagamaks õigusnõu kättesaadavus seda vajavatele Eesti inimestele, mis omakorda annab panuse sidusa ühiskonna loomisele. Kiire, kvaliteetne ja õigeaegne õigusnõu aitab ennetada mitmeid probleeme või vältida nende süvenemist. 2021. aastal kuulutas justiitsministeerium välja konkursi riigi toetatava õigusnõustaja leidmiseks ning sõlmis konkursi võitjaga lepingu. Tehti ettevalmistusi riigi õigusvõrgu projekti käivitamiseks, mille arendamine jätkub 2022. ja 2023. aastal.

Ühtlasi oli prioriteediks kompetentsi kasv ja motivatsiooni tõstmine, keskendudes eelkõige rakendusametite võimekuse, aga ka siseturvalisuse valdkonna ja kohtuteenistujate kompetentside suurendamisele. Kasu ei ole üksnes valdkonna ühele ahelale keskendumisest, vaid oluline on selle terviklikkus. See tähendab, et näiteks küberkuritegevuse menetlusvõimekuse tõstmise puhul on lisaks politsei ressursile oluline tähelepanu pöörata justiitssüsteemi lülidele – nii Eesti Kohtuekspertiisi Instituudile, prokuratuurile kui kohtutele. 2022. aastal ja järgnevatel aastatel on jätkuvalt oluline ekspertteadmiste arendamine ja kaasaegsete töömeetodite juurutamine. Erilist tähelepanu on vajalik pöörata rahapesu, narko- ja küberkuritegevuse menetlustele ning just täiendõppe, kaasaegsete meetodite ja tehnoloogia võimaluste kasutamisele.

Eelmainitu kõrval on justiitsministeeriumi prioriteetideks tõhus ärikeskkond ja vägivaldaennetus. Esimese tagamiseks püüdleb õiguspoliitiline suund selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja konkurentsivõimeline („Eesti 2035“ majanduse sihi muutus C). Vägivaldsete kuritegude vähendamise raames viiakse justiitsministeeriumi juhtimisel ellu 2021. aastal valitsuses kinnitatud vägivalda ennetamise kokkulepet, otsitakse võimalusi taasühiskonnastamise tõhustamiseks ning arendatakse välja usaldusväärne retsidiivsuse ja eluolu monitooringu süsteem („Eesti 2035“ inimese sihi muutus C; elukeskkonna sihi muutus B).

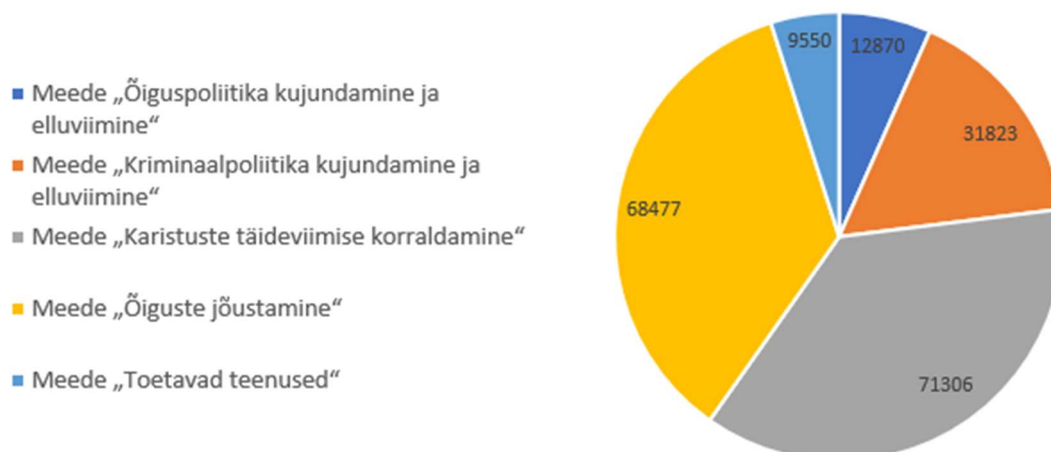
Ei saa jätta esile toomata vajadust reageerida ühiskonnas toimuvatele muutustele ja vajadustele paindlikult ja kiiresti. Kõrge ühiskondliku huvi saatel valmisid eelmisel aastal seadusemuudatused, millega muudetakse seksuaalse enesemääramise eapiiri seniselt 14-aastalt 16-aastale. Samuti algatati diskussioon dekriminaliseerimise vajadusest, arutelud jätkuvad ka sel aastal. Euroopa Kohtu märgilisest otsusest tõusetus arutelu, kuidas ja millistel tingimustel tuleb sideandmeid koguda ja missugustel eesmärkidel kasutada. 2020. aastal alanud koroonakriis jätkus paraku ka 2021. aastal, mistõttu oli vajalik taas panustada Riigikantselei ja teiste ministeeriumide koroonakriisi lahendamiseks vajalike õigusaktide väljatöötamisse.

2. Programmi üldinfo

Programmi nimi	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Programmi eesmärk	Luaa tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks ja põhiõiguste tasakaalustatud kaitse tagamiseks ning vähendada õigusrikkumisi ja nende läbi tekitatud kahju
Eesti 2035 sihid (alasihtide täpsusega)	Uuendusmeelne riik, usaldusväärne riik, inimesekeskne riik, vastutustundlik majandus, turvaline elukeskkond
Peavastutaja	Justiitsministeerium
Kaasatud asutused	Registrite ja Infosüsteemide Keskus, Prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Patendiamet, Andmekaitse Inspeksioon, vanglad, esimese ja teise astme kohtud, Konkurentsiamet, Notarite Koda, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Eesti Advokatuur, Patendivolinate Koda

2.1. Programmi eelarve jagunemine meetmete lõikes

Eelarve jaotus meetmete lõikes

2.2. Programmi mõõdikud

Eesmärk:	Luu tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks ja põhiõiguste tasakaalustatud kaitse tagamiseks ning vähendada õigusrikkumisi ja nende läbi tekitatud kahju.				
Programmi mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Koht maailma vabaduse edetabelis <i>Allikas: https://freedomhouse.org/country/estonia/freedom-world/2021</i>	Staatust „vaba“	Staatust „vaba“	Staatust „vaba“	Staatust „vaba“	Staatust „vaba“
Eesti konkurentsivõime positsioon <i>Allikas: World Economic Forum</i>	31	-	26	29	28
Inimeste hulk, kes tunneb end oma kodukandis pärast pimedat saabumist turvaliselt <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	76%	74%	74%	>77%	>79%

2.3. Programmi eesmärkide saavutamise lühianalüüs: arengud ja väljakutsed

Õiguskeskkond peab olema nüüdisaegne, atraktiivne ja konkurentsivõimeline, seda nii avaliku õiguse, eraõiguse kui intellektuaalse omandi ja konkurentsivõime valdkonnas. Riigi valitsemisel tuleb järgida õigusriigi põhimõtteid ning tagada tuleb inimeste põhiõigused ja vabadused („Eesti 2035“). 2021. aastal võeti vastu mitmed olulised seadusmuudatused, mis kõik toetavad eri moel ühiskonna üldist toimimist – muutus miinimumelalise suurus, digisisu ostmisel kaitstakse paremini tarbija õigusi, monopolid hakkavad maksma järelevalvetasu, muutusid kohtulõivud, tsiviilkohtupidamises laienes liht-, kirjaliku ja maksekäsu kiirmenetluse kasutamine ning lihtsustusid kohtudokumentide kättetoimetamise reeglid, suureneb avaandmete taaskasutatavus ja kättesaadavus.

Jätkeb haldusmenetlusõiguse pidev ajakohastamine ja hea seismine selle eest, et innovaatiliste lahenduste loomisel leitakse kohane tasakaal inimeste põhiõigusi silmas pidades. 2021. aastal valmis eelnõu tehisintellekti avalikus halduses kasutamiseks, mille menetlemine viiakse sel aastal lõpule.

Lähemate aastate eesmärgiks on teabe ja andmete kasutamise põhimõtete osas suurema selguse tekitamine. Sealjuures peab analüüsima, milliseid andmeid tohib kasutada, milliseid mitte. Läbi tuleb vaadata teabe asutusesiseseks kasutamiseks määramise alused ja tähtajad. Panustada tuleb digiteenuste kvaliteedi parandamisse, et digiteenuste pakkumisel oleks tagatud usaldusväärsus ning inimeste põhiõiguste, sh isikuandmete kõrgetasemeline kaitse.

Justiitsministeerium peab hea õigusloome eest seisjana tagama õigusloome paindlikkuse, et riik saaks tõhusalt reageerida ühiskonnaelus või väliskeskkonnas toimuvatele muutustele. Teisalt peab õigusloome olema piisavalt ettenähtav ja stabiilne, säilitamaks ning suurendamaks inimeste usaldust riigi tegevuse vastu.

2021. aastal uuendati mõjude hindamise meetodikat ja kontrollküsimustikku, töötati välja järelhindamiste planeerimiseks täpsem juhised ning korraldati õigusloomejuristide arendamiseks erinevaid koolitusi. Õigusloome kvaliteedi tõstmiseks on arendamisel riigi koosloome keskkond, mis jõudis 2021. aastal esimese etapiga katsetamise faasi. 2022. aastal täiustatakse esimese etapi lahendusi ning alustatakse projekti järgmiste etappidega.

Järgmise aasta õigusloome väljakutseteks on eelnõu põhiseaduspärasuse analüüside arvu tõstmine, samuti tuleb otsida võimalusi, et seaduseelnõu väljatöötamiskavatsusi koostataks senisest enam. Jätkuvalt on oluline rõhutada selge ja arusaadava õiguskeele olulisust.

Justiitsministeerium peab jätkama ühiskondliku diskussiooni eestvedaja rollis, sealjuures tuleb käivitada laialdane põhiõiguste diskussioon, tõstmaks teadlikkust nii sellest, millised põhiõigused on olemas kui ka sellest, millal on põhiõiguste riived põhjendatud.

Tähelepanuta ei saa jätta aasta-aastalt kasvavat Euroopa Liidu õigusloome mahtu, mis on toonud endaga kaasa märkimisväärse töökoormuse kasvu. Lähiaastad ei näita EL õigusaktide mahu vähenemist. EL õigusaktide eelnõudega kaasnevaid mõjusid (sotsiaalsed, julgeoleku, majanduslikud, keskkonna, avalikule sektorile jne) tuleb väga põhjalikult hinnata juba seisukohtade kujundamise faasis. Probleemidele tuleb algatuste menetluse käigus otsesõnu tähelepanu pöörata. EL õigusakti eelnõu puhul tuleb hinnata, mida see tehnoloogiliselt muudab või mida oleks selle eelnõuga võimalik tehnoloogiliselt muuta ja see EL õigusakti eelnõu menetluses välja pakkuda.

Inimestele tuleb pakkuda kättesaadavat, asjatundlikku ja kiiret õigusemõistmist. Eesti on aastaid püsinud kohtumenetluse kestuse ja pooleliolevate kohtuasjade poolest Euroopa Liidu liikmesriikide eesotsas. Kohtumenetluse pikkus tsiviil-, kaubandus- ja haldusasjades on ELi keskmisest lühem (otsusele jõudmiseks kuluva aja järgi) ja pooleliolevate kohtuasjade arv on sageli ELi väiksem.⁴ Teisalt tuleb silmas pidada, et kohtupidamises „pudelikaelte“ leidmine ja kõrvaldamine on pidev töö ning tõrkeid võib tekkida nii menetlusõiguses, töökorralduses, infosüsteemide kui ressursside vähesuses. Jälgida tuleb nii Eesti kui EL õigusloomeliste algatuste mõju kohtute koormusele.

Järgnevatel aastatel on plaanis suurendada kohtusüsteemi siseseid võimalusi töökoormuse ühtlustamiseks, tsentraliseerida õigusemõistmise tugiteenused, arendada kohtupidamist toetavaid digilahendusi ning parandada õigusemõistmise läbipaistvust. Erilist tähelepanu pööratakse enam abi ja kaitset vajavatele isikugruppidele (eeskätt alaealised, puuetega menetlusosalised). Tõhusamate ja kiiremate menetluste tagamiseks käivad ettevalmistused haldus- ja kohtudokumentide keske kättetoimetamisteenuse loomiseks ja õigusnormide ühtlustamiseks.

Kohtupidamise läbipaistvusse panustavad ka õiguskindlad kohturegistrid, milles sisalduvad andmed on kvaliteetsed ja ajakohased ning mille pakutavad teenused on kasutajale mugavad. 2021. aasta septembris alustas tööd uus e-äriregistri portaal, mis koondab mugavalt kõik äriregistri teenused ühte keskkonda. Tõhusama ärikeskkonna tagamise suunas on vajalik jätkata pingutusi, sealjuures tuleb arendada kohturegistrite infosüsteeme ja teenuseid, sh lõimida neid teiste avaliku sektori teenustega. Ühtlasi on plaanis analüüsida äriregistri järelevalvevõimekuse tõstmist.

Riik peab muutuma kodanikule lihtsamaks ja läbipaistvamaks, sealjuures peab kasvama inimeste teadlikkus neile kättesaadaval olevatest avalikest teenustest. Sama on väljendatud „Eesti 2035“ sihtides – avalikud teenused peavad olema kvaliteetsed ja kättesaadavad sõltumata elukohast ning suurendama inimeste heaolu ja turvalisust. Kodanikele on loodud võimalus saada tasuta ja soodustingimustel õigusnõu, samas teadlikkus selle teenuse kättesaadavusest ei ole piisav. Seetõttu on inimestel keeruline suhelda kohtutäituriga, mõista kohtumenetluses toimuvat ja õiguskeskkonda üldiselt. 2021. aastal alustati riigi õigusvõrgu projektiga, mille tulemusena valmib e-keskkond, kus inimestele pakutakse õiguslast teavet ja mugavaid lahendusi juurdepääsuks õigusmenetlustele ja õigusabile. E-keskkonnas pakutavate võimaluste laiema kättesaadavuse tagamiseks avatakse maakondlikes riigimajades justiitspunktid.

Lisaks kättesaadavusele peab pakutav õigusnõu olema kvaliteetne. 2022. aastal jätkatakse tööd ühtse juristieksami väljatöötamiseks ning diskussioone õigushariduse kvaliteedi tõstmise teemal. Samuti

⁴ Allikas: 2021. aasta Euroopa Liidu õigusemõistmise tulemustabel.

tuleb jätkuvalt teha pingutusi vabade õiguselukutsete (advokaadid, kohtutäiturid, notarid, pankrotihaldurid) süsteemse arendamise nimel.

Tõhusa õigusriigi kehtivuse ja toimimise eeldus on õiguse kättesaadavus, seetõttu on vajalik jätkata olulise õigusteabe koondamisega Riigi Teatajasse ning kaasajastada õigusteabe kättesaadavust lähtuvalt kasutajate vajadustest. Samuti jätkatakse Ametlikes Teadaannetes avaldatavate teadannete hulga laiendamisega.

Tähelepanu tuleb pöörata rakendus- ja järelevalveasutuste – Andmekaitse Inspektsioon, Konkurentsiamet, Patendiamet – teenuste edasi arendamisele ning võimekuse tõstmisele. 2021. aastal alustati ning sel aastal viiakse lõpule eelnimetatud kolme asutuse tugiteenuste konsolideerimine.

Kriminaalpoliitika eesmärgiks on ennetada ning reageerida õigusrikkumistele mõjusalt. Kriminaaljustiitsüsteem peab olema tõhus, kiire, sõltumatu, inimkeskne ja ohvrisõbralik, ka „Eesti 2035“ rõhutab turvalise elukeskkonna olulisust. Kuritegevus on Eestis aasta-aastalt vähenenud, sealjuures on langemas nii vägivallakuritegude arv kui alaealiste kuritegevus. Uuringud kinnitavad Eesti õigusruumi turvalisust, sõltumatust ja professionaalsust.

Samas on probleeme, millele on jätkuvalt vajalik tähelepanu pöörata. Õiguskaitseasutused ja kohtud peavad omalt poolt tegema kõik, et ohvritele pakutaks kogu menetluse kestel vajalikku tuge. Ohvriabis tervikuna on viimasel ajal toimunud palju positiivseid muudatusi ning jätkuvad pingutused olukorra veelgi paremaks muutmiseks. 2021. aastal valmis taastava õiguse põhimõtete kogum, mille laialdasema rakendamise tulemusel väheneb pöördumiste arv politseisse või kohtusse. Samuti alustati eelmisel aastal koostöös Euroopa kuriteoohvrite abistamise organisatsiooniga kuriteoohvrite abistamise pilootprojekti, mille käigus töötatakse välja spetsiaalsed vahendid kuriteoohvri vajaduste hindamiseks, ühelt teenuselt teisele suunamiseks ning ohvrite paremaks informeerimiseks.

Süüteomenetluse tõhusamaks muutmisel on oluline roll digitaalsetel lahendustel. 2021. aastal leppisid justiitsminister ja siseminister kokku eesmärgis digitaliseerida 2025. aastaks suur osa süütemenetlusest, et süütegude uurimises oleks võimalik kasutada kaasaegseid lahendusi. Digitaalne menetlus arvestab rohkem kannatanu vajadustega, kaitseb enam menetlusosaliste õigusi ning lihtsustab oluliselt piiriüleste juhtumite lahendamist. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega. Eesmärgiks on jõuda esimeste paberivabade kriminaalmenetlusteni juba 2023. aastal.

Rahvusvahelise õigusriigi indeks, mis hindab kriminaaljustiitsüsteemi tõhusust, kiirust, erapooletust ja läbipaistvust, paigutas Eesti 2021. aastal maailmas 15. kohale, nn roheliste riikide hulka⁵. Üheks suurimaks probleemiks on jätkuvalt menetluste pikkus – üks kriminaalmenetlus kestab keskmiselt veidi alla aasta, kuid üldmenetlus on keskmiselt 14 kuud pikk. Seega on üheks eesmärgiks lähiaastatel analüüsida ja pakkuda lahendusi kriminaalasja üldmenetluse läbiviimise tõhustamiseks. Ühtlasi peab kriminaaljustiitsüsteemis tagama õiguskaitsetöötajate (sh Prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut) võimekuse kasvu. 2022. aastaks eraldatud lisaressursid võimaldab prokuratuuril enam suunata tähelepanu majandus- ja küberkuritegude avastamisele ja menetlemisele.

Edukas kriminaalpoliitika eeldab nii tervishoiu-, haridus-, sotsiaal-, kultuuri- kui spordisüsteemide omavahelist koostööd. See tähendab, et ennetustegevus peab olema riiklikult juhitud ning koostöös partneritega. 2021. aastal lepiti eelnimetatud valdkondasid esindavate ministrite poolt kokku ühistes valdkondade ülese ennetuse põhimõtetes. Lähiaastate eesmärgiks on valdkonnaülese koordinatsiooni

⁵ Allikas: World Justice Project. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2021/Estonia/Criminal%20Justice/>

toimimise tagamine. Eelmisel aastal kinnitas valitsus ka vägivaldaennetuse kokkuleppe, mis hõlmab eri liiki inimestevahelise vägivalda ennetamist ja tõkestamist.

Aina vähem lapsi ja noori satub kriminaaljustiitsüsteemi vaatevälja, samas tuleb selles valdkonnas tegutseda järjepidevalt ning otsida veel enam lahendusi, kuidas noorte õigusrikkumistele paremini ja tõhusamalt reageerida.

Väga oluline on jätkata tööd korruptsiooniennetuses ja riigi tegevuse läbipaistvuse suurendamisel, nagu on rõhutatud ka „Eesti 2035“ sihtides – riigi valitsemine peab olema avatud ehk võimu teostatakse avalikes huvides ausalt ja läbipaistvalt. Eelmisel aastal kiideti valitsuses heaks korruptsioonivastane tegevuskava ning alates sama aasta kevadest avalikustavad kõrged ametiisikud oma kohtumised lobistidega. Lähiaastatel jätkatakse korruptsioonivastases tegevuskavas kokkulepitud tegevustega, samuti on 2022. aastal valmimas korruptsioonivastase seaduse analüüs.

Kriminaalpoliitikas on oluline leida tasakaal karistamise ja taasühiskonnastamise vahel. Eestis on endiselt suhteliselt palju vange võrreldes Euroopa Liidu teiste liikmesriikidega. Samas ei saa vangide arvu vähendamine olla eesmärk iseeneses, vaid selle saavutamiseks tuleb esmajoones tegeleda vanglasse sattumise põhjustega. Olulist rolli mängib siinkohal taasühiskonnastamist võimaldavate teenuste kättesaadavus. Samuti tuleks enam kasutada vanglakaristuse alternatiive – laiendada nii elektroonilise vangistuse kui kriminaalhoolduse võimalusi. Keskenduda tuleks vanglates olevate töökohtade mitmekesistamisele, riigikeele õpingute tagamisele ning kuritegevust soodustavate haiguste ravile.

Tähelepanu tuleb pöörata korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele. Korduvkuritegevusel on keeruline põhjuste jada, kus oma rolli mängivad nii psühholoogilised kui ka sotsiaal-majanduslikud tegurid. Selleks, et retsidiivsuse probleemiga tegeleda, tuleb tegeleda vaimse tervise ja sõltuvusprobleemidega. Lähiaastatel on plaanis välja töötada retsidiivsuse mõõtmise süsteem.

2.4. Programmi meetmed, tegevused ja mõõdikud

2.4.1. Meede 1: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine

Eesmärk: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine väärtustab põhiõigusi, riigisisese õiguskorra süsteemsust, õigusloome kvaliteeti ning konkurentsivõimelist majanduskeskkonda.					
Meetme kirjeldus: Õiguspoliitika kujundamine avaliku ja eraõiguse ning intellektuaalse omandi ja konkurentsivõime valdkonnas, pidades silmas põhiõigusi ja kehtivat õiguskorda. Kvaliteetse õigusloome tagamine ja koosloome arendamine. Valitud tegevuste komplekt katab riigi toimimiseks olulisi õigusvaldkondi, mis vajavad järjepidevat õiguspoliitilist kujundamist ja edendamist.					
Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttase	
	2019	2020	2021	2021	2022
World Justice Project õigusriigi indeks ⁶	0,81	0,81	0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon konkurentsivõime raportis avaliku sektori soorituse osas	31	-	-	28	27

⁶ <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2021>

Õigusloome toimub õiguse koosloome keskkonnas <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Valmis prototüüp	Süsteemi üldine struktuur I etapi (MVP) raames valminud	I etapi raames valminud süsteemi üldine struktuur (MVP) ja alustatud MVP piloteerimist	Valmib mõjude hindamise moodul	Liidestatakse Riigikantseleiga
Koht Doing Business tabelis : üldine	18	18	- ⁷	15	-

2.4.1.1. Tegevus 1.1: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine avaliku õiguse valdkonnas

Eesmärk: Õiguspoliitika avaliku õiguse valdkonnas on kujundatud ja elluviidud.					
Tegevuse kirjeldus: Riigi õiguspoliitika kavandamine ja elluviimine ning õigusloome analüüs riigiõiguse, haldusõiguse üldküsimumuste ja andmekaitse valdkonnas. Analüüsitakse õigusaktide mõjusid, töötatakse välja eelnõusid ning tehakse nimetatud küsimustes koostööd teiste valdkondade esindajate ja osapooltega.					
Mõõdik	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Õiguspoliitika avaliku õiguse valdkonnas <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud

Vastu võeti koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga valminud seaduseelnõu avaandmete direktiivist tulenevate nõuete jõustamiseks, mille peamiseks eesmärgiks on avaandmete kättesaadavuse ja taaskasutatavuse suurendamine innovatsiooni ja majanduse edendamiseks.

Riigikogule esitati riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse ning avaliku teabe seaduse muutmise seaduse eelnõu, millesse on koondatud viimaste aastate vältel eri riigisaladuse ja salastatud välisteabe töötajate ning salastatud teabe kaitset korraldavate asutuste tõstatatud küsimused, mille lahendamiseks ei piisa riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra või seaduse rakenduspraktika muutmisest.

Eelmisel aastal käisid kooskõlastusel ning sel aastal kiideti valitsuses heaks nii avaliku teenistuse seaduse kui Vabariigi Valitsuse seaduse muudatused. Esimese eelnõu seadusena vastuvõtmise tulemusena muutub lihtsamaks ja bürokraatiavabamaks ametiasutuste sisene ja vaheline värbamine. Teise eelnõu muudatustega seatakse valitsuse liikmele volituste lõppemise järgselt tegevuspiirang ning korrastatakse volituste lõppemisel makstava hüvitise regulatsioon.

Arvamuse avaldamiseks esitati väljatöötamiskavatsus, mille alusel asutakse muutma erakonnaseadust, keskendudes sealjuures nii avaliku raha kasutusele, erakondade rahastamise järelevalve komisjoni võimalustele oma järelevalvet teostada kui ka riigieelarvest makstava toetuse vähendamise meetmele.

Kooskõlastusringile esitati haldusmenetluse seaduse muutmise eelnõu, millega laiendatakse avaliku sektori teenustes digiriigi võimaluste kasutamist. Eelnõuga nähakse ette, millisel juhul on võimalik genereerida automaatseid otsuseid või pakkuda teenuseid proaktiivselt.

Valmis analüüs andmekogude regulatsioonist ja isikuandmete kogumise, töötlemise ja säilitamisega seotud õiguslikest probleemidest.

2.4.1.2. Tegevus 1.2: Õigusloome kvaliteedi tagamine ja koordineerimine

⁷ 2021. aastal lõpetati Maailmapanga Doing Business edetabeli koostamine.

Eesmärk: Õigusloome on kvaliteetne ning õigusloome korraldus ja tase ühtlustatud.					
Tegevuse kirjeldus: kõikides õiguspoliitika osakonna vastutusvaldkondades õigusloome koordineerimine ja edendamine, õigusloome kvaliteedi tõstmine ja tagamine, eesti õiguskeele arendamine ja kaitse, õigusterminoloogia kujundamine ja korrastamine.					
Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttase	
	2019	2020	2021	2021	2022
Õigusloome kesksete koolituste arv aastas (teemakoolituste arv) <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	2 teemal kokku 6 koolitust	5 teemal kokku 7 koolitust	4 teemal kokku 5 koolitust	1	1
Seaduseelnõu koostamisele eelneb väljatöötamiskavatsus (VTK) <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	28%	30%	34%	70%	70%
Justiitsministeeriumis kontrollitud ⁸ VTKde arv <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	21	35	27	>26	>26

2021. aastal juhitud õigusloomes esmakordselt „Õigusloomepoliitika põhialustest aastani 2030“ (ÕPPA). ÕPPA täitmise raames toimusid 2021. aastal erinevad arendustegevused – uuendati mõjude hindamise metoodikat ja mõjude hindamist hõlbustavat kontrollküsimustikku; töötati välja järelduste planeerimiseks ja korraldamiseks täpsem juhised; Õigusloomeakadeemia raames korraldati õigusloomejuristide arendamiseks erinevaid koolitusi.

Õigusloome kvaliteedi tõstmiseks ja tagamiseks arendab Justiitsministeerium koostöös Riigikantselei ja Riigikogu Kantseleiga riigi koostöö keskkonda. Tegemist on IT-lahendusega, mis koondab ja esitab kogu õigusloomealase teabe alates eelnõu väljatöötamisest kuni õigusakti avaldamiseni Riigi Teatajas, võimaldades senisest paremat kaasarendamise võimalust õigusloomeprotsessis. 2021. aastal jõuti arenduse esimese etapiga katsetamise faasi.

2.4.1.3. Tegevus 1.3: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine eraõiguse valdkonnas

Eesmärk: Perekonna- ja eraelu puutumatust, au ja väärikust, vaba eneseteostust ja teisi inimõiguseid kaitsev õiguskeskkond on eraõiguslike vahenditega tagatud ning kindlustab tarbijate ja ettevõtjate õiguste tasakaalustatud kaitse.					
Tegevuse kirjeldus: riigi õiguspoliitika kavandamine ja elluviimine tsiviil-, kaubandus- ja ühinguõiguse, tsiviilkohtu- ja halduskohtumenetluse valdkonnas ning vastava valdkonna rahvusvahelise õiguse küsimustes, pidades silmas inim- ja põhiõiguste kaitse tagamist ning konkurentsivõimelist majanduskeskkonda.					
Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttase	
	2019	2020	2021	2021	2022
Eraõigust puudutavad vajalikud seaduseelnõud ja analüüsid ⁹ <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud
Koht Doing Business tabelis:	14	14	- ¹⁰	15	-

⁸ Hõlmab nii Justiitsministeeriumis ettevalmistatud kui ka teiste ministeeriumide koostatud algatusi. Ei hõlma Riigikogu algatatud seaduseelnõusid.

⁹ Hindamine lähtub Justiitsministeeriumi tööplaani, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning muudest tööülesandest seadvatest dokumentidest.

¹⁰ 2021. aastal lõpetati Maailmapanga Doing Business edetabeli koostamine.

ettevõtlusega alustamine					
Koht Doing Business tabelis: vähemusinvestorite kaitse	79	79	-	60	-
Koht Doing Business tabelis: maksejõuetuse lahendamine	54	54	-	37	-

2021. aastal võeti vastu ning 01.01.2022 jõustusid seadusemuudatused, mis võimaldavad elatise summat arvutada paindlikumalt ning vastavalt lapse tegelikele vajadustele. Paindlikum elatissüsteem loob õiglasema lahenduse lapsevanematele ning suurendab tõenäosust, et seniste võlglaste lapsed hakkavad ka tegelikult neile välja mõistetud elatist saama.

Arvamuse avaldamiseks esitati eelnõu väljatöötamiskavatsus, lahendamaks kehtiva korteriomandi- ja korteriühistuseaduse rakendamisel seni üles kerkinud probleeme. VTK hõlmab korteriomandi jagamist ning selleks vajalikke nõusolekuid, korteriühistu nime ja aadressi nõudeid, eelkõige korteriühistu täiendava nime kriteeriume ning korteriühistute registrisse kantavat aadressi.

Kooskõlastamisel käisid ning 2022. aasta kevadel kiideti heaks seadusemuudatused, mille jõustamisel muutuvad füüsilise isiku maksejõuetusmenetlused kiiremaks, tõhusamaks, kõikidele osapooltele vähem kulukaks, füüsilisest isikust võlgnikule sobivamaks ning kaasaegsemaks. Makseraskustesse sattunud inimeste jaoks lisandub tõhusamaid võimalusi oma võlgade ümberkujundamiseks või nendest vabanemiseks.

2021. aasta detsembris kiitis valitsus heaks ning 2022. aasta kevadel võeti Riigikogus vastu juriidiliste isikute registrimenetlust ühtlustava äriregistri seaduse eelnõu, mis annab registripidajale uued vahendid aruandlusdistsipliini parandamiseks. Registripidajal tekib võimalus teha e-äriregistrisse märke selle kohta, kui ettevõttega seotud füüsilisel isikul on rohkelt äriregistriga seotud trahve või esineb raskusi nendega kontakteerumisel. Samuti lisandub võimalus trahvida aruande esitamata jätmise eest sellise osaühingu enamus- või ainoosanikke, kus juhatus puudub ning juhul kui juriidiline isik ei esita tähtaja jooksul majandusaasta aruannet, võib teatud juhtudel selle juriidilise isiku registrist senisest kiiremini kustutada. Lisaks hakatakse alates 2023. aasta 1. septembrist äriregistris pidama osaühingu osanike nimekirja.

Vastu võeti ning 2022. aasta 1. jaanuarist jõustusid muudatused kehtivas tarbijale müügi regulatsioonis ja uued reeglid digitaalse sisu või teenuse üleandmisel. Nähakse ette kindlad kriteeriumid, millele asjad, sh nutikad asjad, digitaalne sisu või teenus peavad vastama ning sätestatakse ettevõtja vastutus ja tarbija õigused juhaks kui mõni puudus ilmneb.

2.4.1.4. Tegevus 1.4: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse valdkonnas

Eesmärk: Õiguspoliitika intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse valdkonnas on kujundatud ja elluviidud.					
Tegevuse kirjeldus: riigi õiguspoliitika kavandamine ja elluviimine autoriõiguse ja tööstusomandiõiguse ning konkurentsioiguse valdkonnas, tagamaks õigusvaldkondade kvaliteedi ja arendamise.					
Mõõdik	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Õiguspoliitika IO ja konkurentsioiguse valdkonnas	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud

Autoriõiguse valdkonnas võttis valitsus 2021. aasta aprillis vastu justiitsministeeriumi poolt ettevalmistatud määruse eelnõu, mille alusel rakendub uus tühja kasseti tasu kogumise kord ja määrad, tagamaks seadusega ettenähtud õiglast hüvitist autoritele ja teistele õiguste omajatele muusika ja filmide kopeerimise eest, mis on füüsilistel isikutel omatarbeks lubatud.

Riigikogus võeti vastu EL autoriõiguse direktiivide ülevõtmiseks koostatud seadusmuudatused, millega saavad tarbijad tulevikus laiemal juurdepääsu autoriõigusega kaitstavale sisule, hinnates samas vääriliselt ka õiguste omajate panust. Olulise muudatusena parandatakse füüsilisest isikust autorite ja esitajate läbirääkimispositsiooni autorilepingute sõlmimisel. Veel reguleeritakse täpsemalt veebiplatvormide nagu näiteks YouTube ja Facebook kohustust õiguste omajatele väärilist hüvitist pakkuda, kui nende teost on platvormi kaudu jaganud kolmandad isikud.

Konkurentsiõiguse valdkonnas valmis 2021. aastal ning esitati kooskõlastamisele eelnõu, millega võetakse Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/1 (nn ECN+ direktiiv), mille eesmärk on anda ELi liikmesriikide konkurentsiasutustele Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 101 ja 102 tulemuslikuks kohaldamiseks vajalikud volitused, ressursid ja sõltumatus tagatised. ECN+ direktiivi eesmärgipäraseks ülevõtmiseks kehtestatakse muutmisseadusega uus valdkonnaspetsiifiline erihaldusmenetluse – konkurentsijärelevamenetluse – tervikregulatsioon. Eelnõu esitatakse valitsusele 2022 esimesel poolaastal.

Eelmise aasta esimesest aprillist jõustusid muudatused, millega läksid autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas osa ülesandeid justiitsministeeriumilt üle Patendiametile. Esmajärjekorras asub amet kureerima ja korrastama autoriõiguse komisjoni tööd, mille raames vaadatakse üle nii komisjoni ülesanded, ülesehitus kui ka menetluskord, mida vajadusel ajakohastatakse. Teine olulisem ülesanne on orbeoste valdkonna edendamine, et avalikud mäluasutused ja ERR oleks oma kogus olevate teoste orbeoseks tunnistamise ja orbeoste vaba kasutamise võimalustest teadlikud ning kasutaks neid senisest tõhusamalt ära. Samuti asub Patendiamet teostama järelevaiget õiguste omajaid kollektiivselt esindavate organisatsioonide tegevuse seaduse nõuetele vastavuse üle.

2.4.2. Meede 2: Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine

Eesmärk: Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada kuritegevust, tagada menetlusosaliste (kannatanute, kahtlustatavate ja kolmandate isikute) põhiõiguste kaitse ning kaitsta kriminaaljustiitsüsteemi sõltumatus.

Meetme kirjeldus: Riigi kriminaalpoliitika strateegiline kujundamine, kuritegevuse ennetamine ja kriminaalpoliitika elluviimine. Meede hõlmab riigi kriminaalpoliitiliste eesmärkide väljatöötamist ning nende elluviimist.

Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Justiitsüsteemi sõltumatus	5,7	-	-	>5,7	>5,7
Kuritegude arv <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	27169	25817	25982	<26000	<26000

2.4.2.1. Tegevus 2.1: Kriminaalpoliitika kujundamine ja kuritegevuse ennetamine

Eesmärk: Kriminaalpoliitika põhineb andmetel ning uuringutel ning ühiskonnaliikmete õiguskuulekus on kõrge.

Tegevuse kirjeldus: Tagatakse vajalik seaduslik raamistik ning kvaliteetsed andmed ja analüüsid, mis võimaldavad kriminaalpoliitika eesmärges saavutada.

Ennetatakse noorte sattumist õigusrikkumiste spiraali. Koostöös kogukondade ja erasektoriga leitakse nutikaid lahendusi inimeste õiguskuuleka käitumise soodustamiseks. Keskendutakse ühiskonda enim kahjustavate õigusrikkumiste ärahoidmisele.

Süüteomenetlus muudetakse digitaalseks, personaalseks ja asjatut bürokraatiat vältivaks. Süüteomenetluse käigus keskendutakse õigusrikkumisele eelnenud olukorra ja ohvri turvatunde taastamisele ning kahju heastamisele. Tehakse rahvusvahelist koostööd ning süütegude ennetamisel, tõkestamisel, avastamisel ja menetlemisel, sealhulgas ekspertiisides, kasutatakse tehnoloogiat.

Menetluses lähtutakse süütuse presumptsiooni põhimõttest ja tagatakse kõigi menetlusosaliste põhiõigused. Õiguskaitsetöötajaid valmistatakse ette selliselt, et see soodustaks tehnoloogia kasutamist, kogukondliku sekkumise ja taastava õiguse rakendamist ning seavad keskmeks ohvri õigused.

Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Kriminaalõigust puudutavad vajalikud seaduseelnõud ja analüüsid <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud
Õigusrikkumistega kokku puutunud inimeste (ohvrite) arv <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	5%	5%	5%	<6%	<6%
Vägivaldsete surmade arv (tapmistest ja mõrva tagajärjel hukkunute arv) <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	23	40	19	<19	<15
Korduvkuritegevus (vanglakaristuse saanute retsidiivsus) <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	37%	29%	25%	<37%	<35%
Reaalse vangistuse saanud isikute osakaal karistuse saanutest <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	-	-	-	<20%	<20%
Vangide arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	187	178	168	<190	<180
Alaealiste vangide arv	15	5	3	<10	<10

Täitus 2021. aasta eesmärk hoida kuritegude arvu alla 26 000 kuriteo, sealjuures on langenud nii vägivaldakuritegude arv kui vähenenud on alaealiste kuritegevus. 2022. aastal avaldati kuritegevuse statistikat, lisaks valmisid justiitsandmete- ja analüüsi andmelao (JAAK) esimesed arendused, mille põhjal koostatud juhtimislauad võimaldavad tulevikus kvaliteetsemat kriminaalpoliitikat puudutavate andmete analüüsi ja kujundada lõpuks kriminaalpoliitika otsuseid.

Kuritegude tulemuslikumaks ennetamiseks, tõkestamiseks ja avastamiseks seadsid justiits- ja siseminister 2021. aasta kevadel kuritegevusvastases võitluses politseile ja prokuratuurile prioriteedid

ja edendamist vajavad valdkonnad. Jätakuvalt on prioriteediks organiseeritud narkokuritegude, inimkaubanduse ja riigivastaste kuritegude vastane võitlus. Täiendavalt vajavad keskendumist vägivallakuriteod, eelkõige lähisuhtevägivald ja laste seksuaalne väärkohtlemine ning laste toime pandud vägivallakuriteod, küberkuriteod, rahvusvaheline finantssektori rahapesu ja suure kahjuga majanduskuriteod ning raske korruptsioon.

Valitsuses kinnitati vägivallaennetuse kokkulepe, millega jätkatakse vägivallavastase poliitika kujundamist valdkondade üleselt, sihipäraselt ja kindlate kokkulepete alusel. Fookuses on muu hulgas noortega seotud vägivald, vägivalda taunivate hoiakute kujundamine, vägivald digimaailmas ja perekonnas. Samuti eesmärgistab kokkulepe inimkaubanduse ja seksuaalvägivalla ennetamise ning ohvrite igakülgset toetamist.

21. aprillil 2021 kinnitasid ministrid mh valdkonnaülese ennetuse põhimõtete kokkuleppe, mille järgi on ennetuse eesmärk ja vajadus toetada kogu elanikkonna, eeskätt laste ja noorte arengut, elukeskkonda, toimetulekut ning heaolu. Valdkonnaülese ennetuse põhimõtete elluviimiseks moodustatakse ühine ennetusnõukogu, mis tekib kolme praeguse valitsuskomisjoni (lastekaitse nõukogu, süüteoennetuse nõukogu, uimastiennetuse valitsuskomisjon) ühendamise teel. Vastav eelnõu kiideti valitsuses heaks 2022. aasta aprillis.

Keskenduti sellele, et kriminaaljustiitsüsteem oleks tõhus, kiire, sõltumatu, inimkeskne ja ohvrisõbralik.

2021. aastal valmis ning on kasutusele võetud taastava õiguse põhimõtete kogum. Taastava õiguse põhimõte on asjaosaliste omavaheline leppimine ja algse olukorra taastamine ning seda kasutatakse ennekõike kergemate vägivallakuritegude korral. Koostöös Euroopa kuriteoohvrite abistamise organisatsiooniga algatati projekt, mille käigus justiitsministeerium, politsei, sotsiaalkindlustusamet, tervishoiusektor ja muud sidusrühmad töötavad välja spetsiaalsed vahendid kuriteoohvri vajaduste hindamiseks, ühelt teenuselt teisele suunamiseks, ohvrite paremaks informeerimiseks ning ka protsessid, et kuriteoohvritele senisest paremini tuge ja kaitset pakkuda.

Kriminaalmenetluse lõpetamisel avaliku menetlushuvi puudumise korral toetatakse ja laiendatakse praktikat määrata kohustus maksta kindel summa sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides ehk MTÜ-dele. Alustati ettevalmistusi sellist lähenemist lihtsustava IT-lahenduse loomiseks.

Tehti mitmeid olulisi samme korruptsiooni ennetamiseks ja riigi tegevuse läbipaistvuse suurendamiseks. Valitsus kiitis heaks korruptsioonivastase tegevuskava aastani 2025, milles sisalduvate tegevuste elluviimine aitab kaasa korruptsioonialase teadlikkuse tõstmisele, suurendab otsuste ja tegevuste läbipaistvust ning toetab uurimisasutuste võimekust. Samuti võttis valitsus vastu justiitsministeeriumis välja töötatud huvide konflikti vältimise juhised ministritele ja nende nõunikele ning lobistidega suhtlemise hea tava. Alates 2021. aasta kevadest avalikustavad kõrged ametiisikud oma kohtumised lobistidega – kohtumiste jälgimiseks loodi ka vastavad juhtimislauad (dünaamilised graafikud). Aasta lõpus kiitis valitsus heaks rikkumisest teavitaja kaitse seaduse eelnõu, mis annab tööalase tegevusega teatavaks saadud rikkumisest teavitajale kaitse töö diskrimineerimise eest. Valmistati ette korruptsioonivastase seaduse muutmise väljatöötamiskavatsus, mis aitab muuta korruptsiooni ennetust selgemaks.

Noorte õigusrikkumiste ennetamiseks jätkati nn Norra projekti elluviimist, mille eesmärk on toetada alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise reformi. Sealjuures valmisid mitmed uuringud (vt loetelu ka allpool), mis analüüsisid läbiviidud reformi mõjusid.

Korduvkuritegevuse ennetamiseks jätkati vanglast vabanenute jätkutoe projektiga, mis aitab kaasa korduvkuritegevuse vähendamisele ning vanglast vabanenutel järk-järgult ühiskonda integreeruda.

2022. aastal loodi majutusteenus noortele vanuses kuni 26 ja käivitamisel on koolitusprogramm, mille eesmärk on pakkuda kinnipeetavatele kuni 8 kuud enne nende vabanemist uusi tööoskusi, et parandada nende konkurentsivõimet tööturul.

2021 ja 2022 valmisid mitmed olulised kriminaalpoliitika valdkonna analüüsid, sh: Ärietika, korruptsiooni ja majanduskuritegude käsitlemine ettevõtluserialade õppekavades; Prokuratuuri praktika vägivallakuritegudes (KarS § 121) kriminaalmenetluse lõpetamisel oportuuniteediga ning selle mõju süüdlaste hilisemale retsidiivsusele; Õigusrikkujate taasühiskonnastamise tõhustamine (analüüsi tutvustati 05.2022 valitsuses); Laps perversivõimul pealtnägijana; Mobiilne sekkumine õigusrikkujatele; Noorte õigusrikkujate uuring; Alaealiste õigusrikkumistele suunatud lühisekkumiste analüüs; Alaealise õigusrikkuja kasutajateekonna ja kogemuse analüüs; Väike ohvriuur; Soovitused lapsesõbraliku keskkonna loomiseks õiguskaitstes; Vanemaaliste kuriteohvrite analüüs.

2.4.2.2. Tegevus 2.2: Kriminaalpoliitika elluviimine

Eesmärk: Kriminaaljustiitsüsteem on tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning omab võimekust avastada ka uusimaid kuriteoliike. Kriminaalmenetlus on arusaadav, st osapooltele on tagatud ülevaade protsessist, nende õigustest ja kohustustest.					
Tegevuse kirjeldus: Kriminaalpoliitika elluviimine seisneb sisulistes ja praktilistes tegevustes, millega saavutatakse kriminaalpoliitika eesmärged. Kriminaalpoliitika elluviimisel on peamised seotud asutused prokuratuur, kohus, Eesti Advokatuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Siseministeerium ning teised seotud ministeeriumid vastavalt valdkonnale.					
Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Menetluses osalenute rahulolu <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	32%	41%	43%	>70%	>75%
Lahendatud kuritegude osakaal <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	62%	65%	64%	>70%	>70%
Üle kahe aasta menetluses olnud kahtlustatavate arv <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	290	303	308	<227	<187
Kohtueelse menetluse pikkus kriminaalasjades kahtlustatava alaealise suhtes <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	3,0 kuud	3,1 kuud	Kuni 3 kuud	Kuni 3 kuud	Kuni 2 kuud
Vahistatute arv aasta lõpu seisuga <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	493	466	407	<430	<400
Kohtusse saadetud küberkuritegusid puudutavate kriminaalasjade % alustatud asjadest <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	7%	6%	5%	>12%	>12%

Kriminaalmenetluses panustati digitaalsuse suurendamisele ja infosüsteemide kaasajastamisele. Digitaalne menetlus arvestab rohkem kannatanu vajadustega, kaitseb enam menetlusosaliste õigusi ning lihtsustab oluliselt piiriüleste juhtumite lahendamist. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega. Sealjuures leppisid justiits- ja siseminister 2021. aasta sügisel kokku digitaliseerida 2025. aastaks suurem osa süüteomenetlusest. Riigikogu menetluses on 2021. aasta kevadel valitsuses heaks kiidetud kriminaalmenetluse seadustiku revisjoni eelnõu, millega võimaldatakse üleminek täisdigitaalsele kriminaalmenetlusele ning millega tõhustatakse kohtueelse menetluse läbiviimise korda.

Valmis IT-lahendus, mis võimaldab mugavamalt kontrollida lastega töötavate inimeste tausta, välistamaks lastele ohtu kujutavate inimeste töötamise lastekaitsetöötajana või lastega töötava isikuna. Ühtlasi saadeti 2021. aasta sügisel kooskõlastamisele eelnõu, millega saab edaspidi tõhusamalt kontrollida seda, et lastega ei töötaks inimesed, kellele see on keelatud nende varasema karistatuse tõttu. Eelnõu kinnitati valitsuses 2022. aasta kevadel. Samuti kiitis valitsus 2021. aastal heaks eelnõu, mis tõstab seksuaalse enesemääramise eapiiri 14 eluaastalt 16 eluaastale, eesmärgiks kaitsta lapsi täisealiste seksuaalse ärakasutamise ja väärkohtlemise eest.

Globaliseeruv maailmas on üha olulisem rahvusvaheline, sh Euroopa Liidu tasandi, koostöö, sealjuures kriminaalasjade menetlemisel. 2021. aasta 1. juunist alustas tööd Euroopa Prokuratuur (EPPO), mille eesmärgiks on tagada Euroopa Liidu finantshuve kahjustavate kuritegude tõhusam menetlus. Eestis toime pandud ja EPPO pädevusse kuuluvate kuritegude menetlemiseks nimetati Eestis ametisse kaks delegaatprokuröri.

2.4.3. Meede 3: Karistuste täideviimise korraldamine

2.4.3.1. Tegevus 3.1: Karistuste täideviimise korraldamine

Eesmärk: Karistuste täideviimine vastab tänapäevastele nõuetele ning väheneb korduvkuritegevus ja kinnipeetavate arv.					
Tegevuse kirjeldus: praktilised tegevused, et karistuste täideviimine vastaks tänapäevastele nõuetele ning väheneks korduvkuritegevus ja kinnipeetavate arv.					
Mõõdik	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Ametniku poolt süütegude toimepanemine vangi vastu <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	0	0	0	0	0

Vangistuse üks olulisemaid eesmärke on inimeste õiguskuulekale teele suunamine. Vangla peab olema koht, kus vangidel võimaldatakse teha tasustatud tööd ning omandada haridust samal teenustasemel kui vabaduses. Seetõttu suurendati läbi Eesti Vanglatööstuse erinevate oskustööde mitmekesisust ning vangide tööhõivet. Samuti panustati vanglates olulisel määral riigikeele õpingute pakkumisele A1 kuni C1 tasemel, tagades õppimiseks ja õpetamiseks vajalikud õppevahendid.

Tervishoiuteenus vanglates peab olema osutatud samal tasemel kui tsiviilmeditsiinis. Hetkel kehtiva süsteemi puhul, kus vanglas osutatav riiklik tervishoiuteenus on administreeritud ja rahastatud ravikindlustatud isikutele osutatava meditsiiniteenusega võrreldes erinevast allikast, on mitmeid süsteemi killustatusest tulenevaid probleeme. 2021. aastal valmis seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus ettepanekuga liita vanglameditsiin üldise tervishoiusüsteemiga, kooskõlastusele saatmine lükkus 2022. aastasse. Samuti on 2022. aastal valmimas seaduseelnõu. Doubleerimise vähendamiseks tulenevat kokkuvõtet on võimalik saavutada eelkõige juhtimisfunktsioonides (eelarve planeerimine, personali värbamine ja koolitamine, ravimite ja

meditsiintechnika soetamine, apteegiteenuse korraldamine). Süsteemide ühendamisel on võimalik tagada parem info liikumine, vanglate erisuste arvestamine õigusloomes, parimate ravipraktikate kiire juurutamine, eraldiseisev järelevalve meditsiiniteenuse kvaliteedi üle ning ravijärjekordade ja kvaliteedi juhtimine ühtsetel alustel.

Oluline on tagada vanglates erinevate õigusrikkujate hulgas levinud haiguste ravi. Vanglates toimub HIV testimine ja nõustamine ning olemasolev testimise süsteem võimaldab tulemuslikult jälgida HIV levikut vanglas. Testitakse vanglasse saabumisel, ühe aasta möödumisel viimasest testimisest ning meditsiinilise näidustuse korral ka sagedamini. HIV ravi saavad kõik kinnipeetavad, kes sellest ei keeldu (eelmisel aastal oli raviga nõustujaid üle 96.7%). 2021. aastal tehti 2589 HIV testi. Hepatiit B ja C osas toimub testimine ja nõustamine ainult riskirühmadele (süstivad narkomaanid, HIV positiivsed jm) või arsti poolt määratuna meditsiinilisel näidustusel. 2021. aastal viidi B-hepatiidi teste läbi 496 korral ning avastati kaheksa positiivse testi tulemusega kinnipeetavat. 2021. aastal viidi C-hepatiidi teste läbi 1003 korral ning avastati 189 positiivse testi tulemusega kinnipeetavat, kellele määrati ravi vastavalt riiklikule ravijuhisele.

Noorte retsidiivsuse mõõtmise süsteemi arendamisel jätkus 2021. aastal koostöö Tartu Ülikooli teadlastega, kes vastavalt sõlmitud lepingule analüüsivad teiste riikide praktikat ja töötavad välja monitooringu mudeli 2022. aasta jooksul. Mudel võimaldab hinnata noorte õigusrikkujate retsidiivsuse kujunemise põhjuseid, arvestades noore sotsiaalset, hariduslikku ja tööalast toimetulekut peale vanglast või kriminaalhooldusest lahkumisest.

2021. aastal analüüsiti rinnakaamerate kasutuselevõtu võimalust kriminaalhoolduses ning esitati sellesisulised muudatusettepanekud õigusaktidesse.

Tartu Ülikooli Mobiilsusuuringute labor viis 2021. aastal läbi teadusuuringu „Kriminaalhooldusaluste asukoha ning suhtlemispiirangute kontrollnõuete ja kohustuste täitmist jälgiva mobiilirakenduse algoritmide arendus ja testimine“, mille eesmärgiks oli selgitada välja, kas hooldusaluste kontrollimine nutirakenduse abil oleks võimalik, milliste kontrollnõuete ja kohustuste täitmise kontrollimine tuleks kõne alla ning mil moel seda tegema peaks. Uuringu lõppraporti kohaselt ei ole hetkel välja tuua otseseid eeskujusid teistest riikidest, mida Eestis oleks võimalik koheselt rakendada. Küll on mobiilirakendusega tehniliselt võimalik kontrollida nii kontrollnõuetest kinnipidamist kui suure osa kohustuste täitmist. 2022. aastal jätkame õigusliku analüüsiga ning alustame rakenduse väljatöötamist agiilse arenduse vormis osade kaupa alustades baasvõimekuste loomisest ning piloteerimisest konkreetsete sihtrühmade puhul.

2021. aastal pöörati enam tähelepanu vanglateenistuse personalile, et tagada motiveeriv töötasu ja vähendada volavust. Vaadati üle võimalused konsolideerida vanglateenistuse põhi- ja tugiteenuseid, eesmärgiga tegevusi tõhustada ning parandada juhtimiskvaliteeti. Valmis vastav seaduseelnõu, millega täpsustatakse vanglateenistuse töökorralduslikke sätteid, et vanglateenistuse tööd vajadusel säästlikumalt korraldada. Eelarvepiirangute juures on võimalik teenuste konsolideerimisel jätkata tegevusi suhteliselt suuremas mahus võrreldes olukorraga, kus konsolideeritud lahendust ei kasutata. Ühtlasi muudetakse teenistusõigust puudutavaid sätteid nendes küsimustes, mille puhul on otstarbekas lähtuda sarnastest põhimõtetest, nagu on sätestatud teiste avaliku teenistuse eriliike tegevust korraldavates seadustes. See on seotud eriteenistuste ühtlustamise eesmärgiga muuta ametnike töötingimused sarnastes olukordades sarnasemaks ning kaotada eriteenistuste vahel erinevused, mis ei ole vajalikud. Eelnõu kinnitamine valitsuses lükkus 2022. aastasse.

Samuti otsiti paremaid digitaalseid lahendusi ning digitaliseeriti tööprotsesse, võimaldamaks ametnikel suunata rohkem aega inimestele ning kulutada vähem aega andmete kätte saamisele ning nende kokku panemisele. Alustati paberivaba avaliku e-toimiku rakenduse arendamise projektiga, mille valmimisel tutvustatakse vangidele kohtudokumente edaspidi digitaalselt.

Võeti vastu vajalikud seadusmuudatused, mille tulemusena hakati alates 11. jaanuarist 2021 Tartu ja Viru vanglates lisaks süüdimõistetule ja vahistatutele kinni pidama ka arestialuseid, kuni 48 tunniks kinnipeetuid ja kainenema toimetatuid inimesi. Seni arestimajade kasutatud hooneid vanglad üle ei võtnud, vaid vanglate olemasolevaid ruume täiendati lisaseadmetega. Samuti loodi vanglatesse lisatöökohad öisel ajal ja nädalavahetuseti inimeste vastuvõtmiseks ning täiendav ressurss meditsiiniabi andmiseks arestialustele ja kainenema toodud isikutele, täiendati ka vangide ja kriminaalhooldusaluste infosüsteemi. Muudatuse tulemusena paranes varem Tartu ja Jõhvi arestimajas kinni peetud isikute õiguste kaitse ja meditsiiniabi, mida arestimajades kohapeal ei suudetud enne tagada.

2.4.4. Meede 4: Õiguste jõustamine

Eesmärk: Inimesed ja ettevõtjad saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud.					
Meetme kirjeldus: Kohtumenetlus on kulukas, mistõttu on oluline arendada ennetavat õigusabi ja kohtuväliseid vaidluste lahendamise võimalusi ning panustada süüteoennetusse. Kui juba õigusvaidlus või õigusrikkumine tuuakse kohtu ette, siis peame pakkuma kättesaadavat, asjatundlikku ja kiiret õigusemõistmist. Selleks arendame riigi õigusabi ja tasuta õigusnõustamise süsteemi, tegeleme kõikides kohtutes normaalse töökoormuse saavutamise, tsentraliseerime tugiteenuseid ning arendame valdkonna infosüsteeme.					
Mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Positiivne jõudlus kohtuasjade lahendamisel <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Tsiviilasjad: HMK- 95,2%; PMK – 91,9%; TMK – 96,0; VMK – 97,0%; TlnRKK – 94,8%; TrtRKK – 99,9; Kriminaalasjad: HMK- 100,7%; PMK – 101,3%; TMK – 97,9%; VMK – 101,3%; TlnRKK – 99,9%; TrtRKK – 98,6%; Haldusasjad: TlnHK – 92,1%; TrtHK – 96,8%; TlnRKK – 109,7%; TrtRKK – 94,7%	Tsiviilasjad: HMK- 99,3%; PMK – 94,6%; TMK – 99,9; VMK – 100,2%; TlnRKK – 102,5%; TrtRKK – 95,8%; Kriminaalasjad: HMK- 99,2%; PMK – 99,5%; TMK – 101,6%; VMK – 100,6%; TlnRKK – 100,3%; TrtRKK – 98,1%; Haldusasjad: TlnHK – 90,5%; TrtHK – 95,2%; TlnRKK – 87,0%; TrtRKK – 106,7%	Tsiviilasjad: HMK – 99,5%; PMK – 97,3%; TMK – 99,2%; VMK – 99,4%; TlnRKK – 90,7%; TrtRKK – 94,0%; Kriminaalasjad: HMK – 98,6%; PMK – 101,4%; TMK – 99,7%; VMK – 100,2%; TlnRKK – 99,1%; TrtRKK – 100,0%; Haldusasjad: TlnHK – 88,6%; TrtHK – 91,3%; TlnRKK – 89,6%; TrtRKK – 96,1%	Kohtuasjade lahendamise jõudlus on kõikides menetlusliikides ja kohtutes kolme järjestikkuse aasta arvestuses positiivne	Kohtuasjade lahendamise jõudlus on kõikides menetlusliikides ja kohtutes kolme järjestikkuse aasta arvestuses positiivne
Rahulolu esmatasandi õigusabi teenusega <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	vähemalt 91% abisaajatest rahul või pigem rahul	vähemalt 91% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul

2.4.4.1. Tegevus 4.1: Tõhus kohtupidamine, sh hästitoimivad kohturegistrid

Eesmärk: Kohtupidamine on tõhus.					
Tegevuse kirjeldus: Kohtute infosüsteemi, digitoimiku ja E-toimiku arendustegevused, kohtute tugiteenuste tsentraliseerimine, kohtute seaduse muutmine kohtunike spetsialiseerumise suurendamiseks ja kohtujuhtimise tõhustamiseks, mis loob eeldused tõhusamate tööprotsesside juurutamisele ja kohtuteenistujate rahulolu kasvule, mis omakorda viib kvaliteetsema menetluseni ja tõstab menetlusosaliste rahulolu.					
Möödikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Pikkade menetluste osakaal kohtutes <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Tsiviilasjad: HMK- 15,3%; PMK – 9,1%; TMK – 8,1%; VMK – 10,3%; Üldmenetluses kriminaalasjad: HMK- 21,9%; PMK – 10,0%; TMK – 16,9%; VMK – 11,0%; Haldusasja: TlnHK – 5,7%; TrtHK – 8,9%	Tsiviilasjad: HMK- 19,1%; PMK – 12,0%; TMK – 10,9%; VMK – 13,1%; Üldmenetluses kriminaalasjad: HMK- 12,3%; PMK – 5,3%; TMK – 12,7%; VMK – 12,4%; Haldusasja: TlnHK – 7,7%; TrtHK – 10,8%	Tsiviilasjad: HMK19,5%; PMK –13,9%; TMK –10,4%; VMK – 15,2%; Üldmenetluses kriminaalasjad: HMK – 16,1%; PMK – 0,0%; TMK – 18,2%; VMK – 13,0%; Haldusasjad: TlnHK – 6,5%; TrtHK – 14,2%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldus-asju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldus-asju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %
Menetlusosaliste rahulolu hinnang kohtute tööle <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Menetlusosaliste rahulolu oli kõrge	Menetlusosaliste rahulolu oli kõrge	Menetlusosaliste rahulolu oli kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge
Kohtulike registrite menetluste läbiviimine seaduses sätestatud tähtaja jooksul <i>Allikas: Registrite ja Infosüsteemide Keskus</i>	Kohtulike registrite menetlused viidi läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viidi läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul

Tõhususe tõstmine kohtupidamises, eelkõige esimeses kohtuastmes aitab kaasa menetlusosaliste rahulolu kasvule. 2021. aasta märksõnaks olid kaasaegsed infotehnoloogilised lahendused, mis lisaks lihtsate ja ühetaoliste menetlustoimingute automatiseerimisele aitavad ka läbi registrite vähendada ettevõtete halduskoormust. Samuti loovad need soodsa pinnase kohtu tööprotsesside optimeerimiseks ja tugiteenuste edasiseks konsolideerimiseks.

2021. aastal valmis ning anti kohtutele kasutamiseks kohtuistungite salvestamise tarkvara versioon, mis sisaldab kõnetuvastuse tarkvara. Kõnetuvastuse tarkvara on loodud spetsiaalselt kohtuistungitel kasutatavat sõnavara arvestades ning kohtuistungil salvestisele tekib istungil kõneldu kohta transkriptsioon.

2021. aasta septembris alustas tööd uus e-äriregistri portaal, mis koondab mugavalt kõik äriregistri teenused ühte keskkonda, aidates seeläbi lihtsustada ettevõtluskeskkonda ja parandada andmekvaliteeti. Aasta lõpus jõustus muudatus, mille järel hakatakse Euroopa Liidu äriregistrite sidestamise süsteemi (BRIS) kaudu saatma äriregistrite vahel teateid filiaali registreerimise ja registrist

kustutamise ning äriühingu andmete muutumise kohta. Ühtlasi muutus välismaa äriühingu filiaali Eestis registreerimine senisest mugavamaks, sest sarnaselt osauhingu asutamisele saab seda edaspidi teha elektrooniliselt, e-äriregistri kaudu.

Riigikogus võeti vastu seadusmuudatused, mille tulemusel saavad kohtud tsiviilasjades kasutada rohkem inimestele kiirema lahenduse toovaid lihtsustatud menetlusi ning kohtudokumentide kättetoimetamine muutub tõhusamaks. Samuti tõsteti maksekäsu kiirmenetluse piirmäära, mis suunab rohkem menetlusi maksekäsu kiirmenetlusse. Selleks, et seda niigi kiiret menetlust veelgi parandada on alustatud uue maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi loomist.

Kooskõlastusringile esitati eelnõu, millega muutuvad kohtulahendid tulevikus Riigi Teatajas avalikuks juba enne nende jõustumist. Eelnõu eesmärgiks on suurendada kohtumenetluse avalikkust ja kohtupraktika kättesaadavust, samal ajal tagades süütuse presumptsiooni ja juurdepääsupiiranguga andmete ning füüsilisest isikust menetlusosalise eriliiki isikuandmete ja eraelu puutumatus kaitse. Valitsus kinnitas eelnõu 2022. aasta märtsis ja Riigikogus on lõppenud eelnõu esimene lugemine.

2021. aastal läbis paberivaba kohtumenetluse eelnõu kooskõlastusringi ning valmis digitoimiku infosüsteemi uus täiendatud versioon. Kohtutes kasutatakse digitoimikut laialdaselt ja mitmed kohtunikud on loobunud täiendavalt pabertoimiku pidamisest üldse. Eelnõu, mis teeb nii tsiviil- kui halduskohtumenetluses digitoimiku pidamise kohustuslikuks saadetakse 2022. aasta sügisel Vabariigi Valitsusse, seni täiendatakse digitoimiku tarkvara veelgi. Samuti jätkuvad kohtute infosüsteemi arendused selleks, et luua eeldused andmepõhise kohtumenetluse jaoks.

Esimese ja teise astme kohtutes töötab alates 2022. algusest tõlketeenistus ja arhiiviteenistus, mis pakuvad teenust kõigile kohtutele. Samuti on ümber korraldatud infotelefonile vastamine selliselt, et kõikidel kohtutel on üks infonumber, millele helistajad saavad oma küsimustele vastused kas infotelefonile vastajalt või suunatakse kõne kohtu menetlusgrupile, vajadusel võetakse teade ja helistatakse pöördujale tagasi.

Majandusaasta aruannete kontroll oli 2021. aastal efektiivne – vaadati läbi üle 200 000 majandusaasta aruande ning viidi läbi üle 50 000 järelevalvemenetluse. Lisaks esitati Riigikogule äriregistri seaduse eelnõu, mis reguleerib ka aruandlusega seotud küsimusi ja loob võimalused parandada aruandlusdistsipliini veelgi enam. Uue seaduse rakendamise järgselt on registripidajal võimalik lihtsamini kustutada teatud kriteeriumidele vastavaid juriidilisi isikuid, kes ei ole majandusaasta aruannet tähtaegselt esitanud. Registripidajale luuakse paindlikumad võimalused aruande mitteesitamise korral trahvimiseks (sh osanike trahvimise võimalus). Edaspidi on juriidilisel isikul võimalus taotleda enda registrist kustutamist ilma likvideerimismenetlust läbi viimata.

2.4.4.2. Tegevus 4.2: Õigusteenuste ja õigusteabe kättesaadavuse tagamine

Eesmärk: Õigusteenused ja õigusteave on kättesaadavad.					
Tegevuse kirjeldus: Õigusteenuse kättesaadavuse ja tõhusa toimimise tagamisega seotud teenuste süsteemne arendamine, et pakutavad teenused oleksid kvaliteetsed, kasutajale mugavad ja lihtsad					
Mõõdik	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Õigusteenused ja õigusteave	Kättesaadav	Kättesaadav	Kättesaadav	Kättesaadav	Kättesaadav

Allikas: Justiitsministeerium. ¹¹					
---	--	--	--	--	--

Õigusteenuse kättesaadavuse ja tõhusa toimimise tagamiseks arendati edasi vabade õiguselukutsete teenuseid (advokaadid, notarid, kohtutäiturid, pankrotihaldurid, vandetõlgid, patendivolinikud).

Riigikogus võeti 2021. aasta märtsis vastu täitemenetluse muudatused, millega muutub täitemenetlus efektiivsemaks ja kohtutäiturid peavad alates 2023. aastast võtma kasutusele keske infosüsteemi.

2021. aasta aprillis saabus täitmise aegumistähtaeg hinnanguliselt kümnetele tuhandetele eraõiguslikele nõuetele, mille täitmist alustati enne 2011. aasta aprilli. Vältimaks nende täitemenetluste lõpetamisega kaasnevat survet kohtusüsteemile, võeti vastu eelnõu, mis lubab lõpetada täitemenetlus nõude täitmise aegumise tõttu senisest kiiremini ja väiksemate kuludega.

Arvamuse avaldamiseks esitati kontseptsioon, mille eesmärgiks on parandada väiksemate piirkondade notarite toimetulekut, et tagada notariteenuse kättesaadavus kõigis Eesti piirkondades ka edaspidi.

Õigeaegse ja kvaliteetse õigusabi tagamiseks arendati riigiõigusabi süsteemi, mille võtmesõnadeks on tõhusus, jätkusuutlikkus ja läbipaistvus. Samuti kuulutati 2021. aastal välja konkurss riigi toetatava õigusnõustaja leidmiseks ning sõlmiti konkursi võitjaga leping. Tehti ettevalmistusi riigi õigusvõrgu projekti käivitamiseks.

2022. aasta alguses jõustus eelmisel aastal vastu võetud oluline seadusmuudatus, millega hakatakse Konkurentsiametit osaliselt rahastama monopolsetelt ettevõtetelt laekunud järelevalvetasudest. Sellisteks ettevõteteks on kaugkütte-, elektri-, vee-, maagaasi- ja postivõrguteenuse pakkujad ning sadamad ja lennujaamad. Täiendava rahastamisega tagatakse paremini ameti võimekus täita lisanduvaid ülesandeid ning tõhustada järelevalvet, võimaldamaks tarbijatel saada põhjendatud hinnaga kvaliteetset teenust.

2.4.5. Meede 5: Toetavad teenused

Eesmärk: Sisuprogrammide tegevused on toetatud.					
Meetme kirjeldus: valdkonna sisutegevuste toetamine					
Möödik	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022
Sisuprogrammide tegevused <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	-	On toetatud	On toetatud	On toetatud	On toetatud

2.4.5.1. Tegevus 5.1: Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele

Eesmärk: Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele on osutatud.					
Tegevuse kirjeldus: Registrate ja Infosüsteemide Keskus osutab haldusala välistele asutustele erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendustega seotud teenuseid.					
Möödik	Tegelik täitmine			Sihttasemed	
	2019	2020	2021	2021	2022

¹¹ Hindamine lähtub Justiitsministeeriumi tööplaani, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning muudest tööülesandeid seadvatest dokumentidest.

Vastavus teenus- taseme lepingule <i>Allikas: Registrate ja Infosüsteemide Keskus</i>	Vastab lepingus kokkulepitule	Vastab lepingus kokkulepitule	Vastab lepingus kokkulepitule	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele
---	-------------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	---	---

Registrate ja Infosüsteemide Keskus osutas keskseid IT-teenuseid vastavalt lepingutes kokkulepitud tingimustele. IT-teenused sisaldasid erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia teenuseid, sh arvutitöökoha haldus, sise- ja välisveebi haldus, dokumendihaldussüsteemi haldamine ning arendamine, infosüsteemide haldamine, majutamine ja arendamine jms.

2.4.5.2. Tegevus 5.2: Toetuste vahendamine

Eesmärk: toetused on vahendatud.

Tegevuse kirjeldus: riigieelarveliste toetuste vahendamine toetuse saajatele.

Justiitsministeerium vahendas 2021. aastal erinevaid riigieelarvelisi toetusi mitmetele MTÜ-dele ning sihtasutustele. Peamiselt anti tegevustoetusi (sh SA Eesti Mälu Instituut, Tartu Ülikool, SA Eesti Represseeritute Abistamise Fond, MTÜ Inimõiguste Instituut, Riigiõiguse Sihtkapital, SA Iuridicum), kuid panustati ka konkreetsematesse tegevustesse (nt läbi Advokatuuri riigi õigusabi osutamine, esmatasandi õigusabi).

3. Aruandeaasta eelarve täitmine

Aruandeaasta eelarve täitmine	Esialgne eelarve (tuhat €)	Lõplik eelarve (tuhat €)	Täitmine (tuhat €)
Programm „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum“			
Kulud	174 590	194 687	182 457
Investeeringud	295	2 461	1 642
Meede „Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine“			
Kulud	10 086	12 851	9 835
Investeeringud	42	98	53
Meede „Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine“			
Kulud	28 330	31 823	27 980
Investeeringud	52	1 235	746
Meede „Karistuste täideviimise korraldamine“			
Kulud	67 395	71 306	68 626
Investeeringud	83	189	170
Meede „Õiguste jõustamine“			
Kulud	65 118	69 157	68 236
Investeeringud	118	494	608
Meede „Toetavad teenused“			
Kulud	3 661	9 550	7 780
Investeeringud	0	445	65